

Pia Nikolič

Zvok v kinodvoranah

Nekega poznonovembrskega dne, ko je zunaj že bril mrzel veter in so se temperature spustile pod ničlo, je topla dvorana Kina Bežigrad voljno čakala, da kot eno od prizorišč *32. Liffa* pred svoje platno sprejme dobrih filmov željne obiskovalce. Tja jih je privabil film **Pravi moški** (Ich bin dein Mensch, 2021, Maria Schrader), ki pretresa vprašanja človekovih pravic, definicije čutečega bitja in ljubezni. Futuristična filozofska intimna romanca naj bi bila miren film, brez sunkovitega gibanja kamere in nenadnih šokantnih zvokov, a je bila vse prej kot to. Pretirana glasnost filma je udeležence projekcije napadla tako intenzivno, da bi obiskovalci lokala po zvočni sliki prej pričakovali, da gledalci v kinodvorani gledajo vojni film. Preživetje pred platnom so zagotavljali samo čepki za ušesa, s pomočjo katerih je zvok postal ravno dovolj znosen.

Filmski zvok predstavlja enega glavnih dejavnikov, zaradi katerih je filme bolje gledati v kinu. Danes ima marsikdo projektor in platno že doma, precej manj ljudi pa ima doma kakovostno ozvočenje. V času, ko se nekatere kinodvorane na Japonskem ponašajo že z 32 različnimi zvočniki, ponekod nameščenimi tudi na tla in na strop, je razlika med gledanjem filma v kinu ali pa na laptopu, tablici ali celo mobitelu očitna še tako slabo privajenemu ušesu. Zanimivo je, da v času, ko nam je na voljo najboljša tehnologija v vsej zgodovini, večina ljudi filme gleda na najslabši možen način. A luksuz ogleda filma na nekajcentimetrskem zaslonu pametnega telefona na avtobusu na poti v Tolmin ne odtehta izkušnje doživetja filma v kinematografu. Razen če je ta zaradi (pre)glasnega zvoka obupna.

Tehnologija danes omogoča kakovostno snemanje slike na veliko različnih načinov in z veliko različnimi aparaturami. Z montiranjem kratkih videov se otroci v šolah ponekod srečajo že pred vstopom v najstniška leta. A tisto, kar največkrat izda, ali so film ustvarili profesionalci ali pa gre za

amaterski izdelek, je po navadi prav zvok. Lahko gre za slabo posnet govor, ki je posledično nerazumljiv in popači pripoved oziroma vsebino, s čimer popači tudi razumevanje, lahko gre za odsotnost ali slabo izbiro glasbenih podlag in šumov. Slednji morajo biti usklajeni z vidnim, glasbena podlaga pa mora biti umeščena na mesta, ki podkrepijo videno ali nakužejo tisto, kar bomo šele videli. Razni moteči elementi, kot so šumenje mikrofona ali preglasni vrhunci, lahko uničijo filmsko izkušnjo, ki naj bi jo zvok podkrepil in obogatil, tako da je v povprečju film zaradi zvoka v dveh tretjinah lahko razumljiv tudi slepemu obiskovalcu kinematografa. Na slabih, v osebni računalnik integriranih zvočnikih med dobrim in slabim zvokom po navadi ne opazimo tako velike razlike, kot jo lahko zaradi velikosti, moči in kakovosti zvočnikov opazimo v kinu, kjer zvok lahko bistveno vpliva na način gledanja filma, na čustva, na doživetje vidnega – če je le pravilno posnet, zmiksano in predvajan.

Kinodvorane po Sloveniji se z zvokom ukvarjajo na različne načine. Pri enih za zvok skrbi izkušen in izkušen kinooperater, drugod se zdi, da se gumba za glasnost že leta ni dotaknil nihče. Medtem ko pri nekaterih slišiš vse, ne da bi ti pri tem razgnalo bobenčke, so pri drugih filmske projekcije prav zaradi preglasnega ali neustreznega zvoka lahko za gledalca zelo neprijetna izkušnja.

Več zaporednih slabih izkušenj z zvokom v kinu Bežigrad je pisko pričujočega članka pognalo k vprašanju. Zanimalo jo je, ali se je v tej situaciji znašla osamljena ali pa so problem opazili tudi drugi obiskovalci te kinodvorane. Pristojne v omenjenem kinu je zato povprašala, kdo se odloči, kakšna bo glasnost pri posameznem filmu, kdaj se jim zdi, da je določen film pretih ali preglasen in zakaj mislijo, da pride do tega, od česa

Zanimivo je, da v času, ko nam je na voljo najboljša tehnologija v vsej zgodovini, večina ljudi filme gleda na najslabši možen način.

Zvok se torej lahko razlikuje od dvorane do dvorane, ključ je predvsem v predpripravi na film, za kar je zadolžen kinooperater, ki mora poznati akustiko lastne dvorane in čim bolj izenačiti nivoje, da bodo približno enako slišni v različnih delih dvorane.

je odvisno, kako glasno se film sliši v njihovi kinodvorani, kako kompenzirajo zvok pri filmih, kjer je glasnost glasbe občutno glasnejša od glasnosti govora, ter kako izobraženi so njihovi kinooperaterji.

Nuša iz Kina Bežigrad je odgovorila, da se s pritožbami glede zvoka srečujejo »praktično samo pri risanih animacijah. Pri slednjih imamo jakost zvoka nastavljeno nižje, ampak so nekateri otroci bolj občutljivi na zvok kot drugi, seveda pa je vse odvisno tudi od starosti.« Za glasnost pravi, da jo določajo filmski studii, ki pošiljajo navodila za nastavitev glasnosti za posamezen film. Je pa jakost zvoka odvisna še od obiska in načina kodiranja. V kolikor ocenijo, da je glasnost prenizka ali previsoka, jo korigirajo sami. Ne vplivajo pa na glasnost glasbe, kadar je občutno glasnejša od glasnosti govora. Čeprav je piska slišala, da na neki projekciji biljeterka ni znala pojasniti, kje se nahaja kinooperater, Nuša odgovarja, da ga imajo, in da »mora opraviti tečaj, ki ga organizira proizvajalec našega kinoprojektorja«.

Janja Plestenjak iz kinematografov Kolosej je na ista vprašanja odgovorila skromneje, vendar jedrnato: »Nihče se ne odloči, kakšna bo glasnost pri določenem filmu, ker je jakost zvoka v dvoranah standardizirana in je za vse filme enaka (torej mi tega ne spreminjamo). V Koloseju delamo izjemo samo pri animiranih predstavah, kjer so glavna publika otroci (tam vrtimo filme na

malo nižji jakosti, kot je standard). Ljudje smo različni in tudi pri jakosti zvoka so naši obiskovalci različni. Lahko se zgodi da se pri isti predstavi enemu obiskovalcu zdi jakost preglasna, drugemu pretiha. In ravno zato se držimo standardov in jakosti ne prilagajamo posameznikom.« Odgovora na naša vprašanja od drugega velikega ponudnika kinoprojekcij Cineplexx do zaključka redakcije žal nismo dobili.

Podrobneje so nam odgovorili iz kinodvoran, kjer ne predvajajo le komercialnih uspešnic, temveč tudi umetniške filme. Pozornost, ki jo – tisti, ki so nam odgovorili – posvečajo zvoku, se zdi opazno večja. Ne gre le za zmanjšanje jakosti zvoka ob projekcijah, namenjenih otrokom, in upoštevanje standardov, ki jih določijo filmski studii. Iz Art kina Odeon iz Izole so nam odgovorili, da se denimo za glasnost filma odloči kinooperater »ponekod z navodili ali predlogi ustvarjalcev ali producentov«. Nekajkrat se je že zgodilo, da so obiskovalci opozorili na določen moteč zvok glasbe, a to naj se ne bi dogajalo velikokrat. »Razlog je lahko več dejavnikov: še zmeraj je kinodoživetje drugačno kot domače in vseeno človek ni zmeraj pripravljen in potrebuje nekaj časa, da se navadi na glasnost (in sliko), ampak nekateri so preprosto občutljivi. Tukaj so tudi pričakovanja obiskovalcev na podlagi izbranega naslova.« Pri tem gre že za tretji odgovor, ki kaže, da so se gledalci pritožili

zaradi prevelike glasnosti, ne pa zaradi prenizke. »Kako se film sliši v kinodvorani, je odvisno od dobrega ozvočenja in primerne akustike dvorane,« nadaljujejo. Zanimalo nas je še, kako kompenzirajo razlike v glasnosti glasbe in govora, ki se v zadnjih nekaj letih povečujejo. Za razliko od komercialnih ponudnikov, ki tega niso omenili, pred vsako projekcijo preverijo aspekte zvoka. Na vprašanje, kdaj je film preglasen ali pretih, pa smo dobili le: »Tukaj je treba opozoriti na samo kopijo filma, ki je lahko že po sebi pretiha ali preglasna.« Za zvok pri njih sicer skrbi tehnično usposobljen kader, ki »ga pošiljamo na izobraževanja za operaterja s področja kinematografije«, teh pa v Sloveniji žal skoraj ni.

»Zdi se mi, da smo v Kinoteki nazadnje organizirali tečaj za kinooperaterje neke okrog leta 2006, ko sva ga opravila oba z Markom (Turkušem, prav tako kinooperaterjem v Slovenski kinoteki, op. a.). Art kino mreža še občasno organizira delavnice in izobraževanja, to je pa tudi vse,« se spominja kinooperater in konservator-restavrador Gašper Milkovič Biloslav iz Slovenske kinoteke. Pri njih glasnost filmov v dvorani sproti prilagajajo kar biljeterji, saj direktnega dostopa iz kabine do dvorane ni. »Zvok sicer v kabini slišimo preko monitorjev, vendar to ni dovolj zanesljivo, saj ne daje realnega občutka za prilagajanje glasnosti direktno iz kabine. Ko filme testiramo, sicer pazimo in opazimo, če kaj zelo

močno odstopa v obe smeri, je pretiho ali preglasno, in na to vnaprej opozorimo biljeterje,« nadaljuje Milkovič Biloslav. Filme namreč tudi oni predvajajo vsaj dvakrat, najprej na testni projekciji, nato pred splošno javnostjo. »Če je v določenem filmu glasba glasnejša od dialogov, je problem pri končnem miksu zvoka, na katerega ne moremo vplivati. Da bi za vsak film posebej uravnavali jakost za vsak kanal zvoka, pa nima smisla. Kot rečeno, biljeterji sproti po svojem občutku in tudi glede na napolnjenost dvorane prilagajajo glasnost, ampak za vse ozvočenje naenkrat. Se pravi nekako prilagajajo ekstremne razlike v glasnosti med različnimi deli istega filma. Razlik v glasnosti posameznih kanalov zvoka, kot se denimo pojavljajo pri govoru in glasbi, pa ne prilagajamo.« V primeru večjega obiska biljeter ne poveča nujno glasnosti, po besedah kinotečnega kinooperaterja je to zelo težko posplošiti: »Odvizno, kaj je na platnu in kdo sedi v dvorani. Načeloma tisti, ki vedo, kaj delajo, filme pripravijo tako, da je vse v nekih normalnih mejah. Pri amaterskih zadevah se znajo včasih pojaviti problemi. Kinoteka je posebna sama po sebi že zaradi tipa filmov, ki jih vrtimo. Dosti je filmov starejših letnic, prihajajo iz različnih držav, vmes pa se najde tudi precej amaterskih, neodvisnih ali kaj podobnega,« zaključuje Milkovič Biloslav.

Bojan Bajsić, vodja tehničnega oddelka v ljubljanskem Kinodvoru, se spomni še podrobneje: »Do 90. let so potekala predavanja in bili izvajani izpiti za kinooperaterja pri Delavski univerzi v Ljubljani. Od takrat naprej je nekaj uradnih izobraževanj izvedla Slovenska kinoteka, zdaj pa na približno vsaki dve leti z Art kino mrežo Slovenije izvajamo večdnevno izobraževanje za delo z digitalnimi projektorji, delo z digitalnimi nosilci in kopijami, delo v

kinematografu na splošno in podobno. Delo samo ima nekatere podobnosti z obstoječimi poklici NPK (nacionalne poklicne kvalifikacije), vendar trenutno nima svojega statusa. Čeprav je včasih delo opravljal predvsem tehnični kader s področja strojništva in elektrotehnike, je zdaj poklic kinooperaterja bolj del IT oz. multimedijske panoge, saj zahteva več znanj iz računalništva, mrežnih tehnologij, skrbi za strežniške sisteme ipd., prav tako pa veliko znanj iz bolj praktičnih segmentov tako imenovane 'industrije srečanj', kot so znanja o oblikovanju zvoka in luči. Tradicionalnih kinooperaterjev, posebej takih, ki znajo upravljati še z analognimi nosilci, je zdaj zelo malo. V Sloveniji bi predvidel, da je aktivnih kakšen ducat.«

Pri glasnosti morajo tako kinooperaterji upoštevati več dejavnikov. Standarde in priporočila, ki obstajajo posebej za kinodvorane. Pri tem se ločijo standardi za glavne zvočnike, ki se načeloma nahajajo za platnom in proizvajajo 90 odstotkov vsega zvoka v posameznem filmu, in standardi za prostorske, oziroma *surround* zvočnike. Z njimi je treba doseči enakomerno pokritost po vsej dvorani. »Drugi, ki vplivajo na glasnost pri filmu, so filmski oblikovalci zvoka, ki ga posnamejo na film. Tudi oni se držijo standardov in se skušajo ne oddaljiti od norm. Odgovorni so za to, da je nivo med samim filmom konsistenten. Če je na primer del filma preglasen, drugi pa preveč potiho, je po navadi za to odgovoren oblikovalec zvoka,« nadaljuje Bajsić. Poleg tega je zanj pomembna vloga kinooperaterja, ki mora prilagoditi nivoje glasnosti za posamezen film: »To je treba narediti za vsak film, napovednik, skratka kakršenkoli material posebej. Čeprav standardi za predva-

janje so in jih, kot sem že omenil, skušajo vsi upoštevati, lahko pride do manjših ali večjih razlik, posebej v zadnjih letih, ko se enak material uporablja tako v svetu kina kot v *broadcast* svetu, kjer so standardi drugačni, zato je težje določiti 'pravilnejši' postopek.« Jakosti zvoka tudi v Kinodvoru med samo projekcijo ne spreminjajo. »Sodobni kino je sicer opremljen z opremo za avtomatično procesiranje preglasnih delov in jih lahko zniža, vendar to dojemamo kot poseganje v avtorsko delo, zato si takšnih posegov v zvok ne dovolimo. Do večjih nihanj znotraj filmskih materialov je prišlo predvsem v zadnjih letih z večjo količino materiala, ki se uporablja hkrati kot osnova za kino kot *broadcast* predvajanje. V času analognih nosilcev ni bilo tako velikih razlik pri uporabi standardov.«

Zvok se torej lahko razlikuje od dvorane do dvorane, ključ je predvsem v predpripravi na film, za kar je zadolžen kinooperater, ki mora poznati akustiko lastne dvorane in čim bolj izenačiti nivoje, da bodo približno enako slišni v različnih delih dvorane. Nekatere bo zaradi odboja zvoka in zasedenosti ta tišji, drugje glasnejši ali popačen. Zdi se, da zvoku več pozornosti namenjajo v kinematografih v sklopu Art kino mreže kot pa pri komercialnih ponudnikih, kar vpliva na kakovost same projekcije in posledično morda tudi na število obiskovalcev. Ne nazadnje pa je razumevanje zvoka odvisno tudi od poslušalca, saj določene frekvence dojemamo na različne načine. Najnadležnejše so višje frekvence, katerih zaznava nam z leti odмира. Pri tem ne gre pozabiti niti na dejstvo, da se v kinodvoranah, tako kot na koncertih, zvok najbolje sliši nekje na sredini dvorane. Nekje tam, kjer je stičišče katet pravokotnega trikotnika, če platno razumemo kot hipotenuzo.